

nında 16 Şubat 1909'da Maliye müsteşarlığına vekâleten, 20 Nisan 1909'da asaleten tayin edildi. Umûr-ı Mâliyye Encümeni başkanlığını 11 Ağustos 1908'den 14 Ağustos 1909'a kadar yürüttü. 19 Eylül 1909'da Islâhât-ı Mâliyye Komisyonu üyesi oldu (BA, DH, SAİD [Sicill-i Ahvâl İdâre-i Umûmiyeleri], nr. 19/181). Aynı yıl mesai arkadaşlarıyla birlikte yedi ay çalışarak tekrar denk bütçe yaptı, ancak bu bütçe siyasî düşünceler dolayısıyla uygulamaya konmadı.

16 Haziran 1910'da Maliye Nezâreti'nde kurulan Maliye Mektebi'nde Maliye nâzırı oluncaya kadar hocalık yaptı. Gazi Ahmed Muhtar Paşa'nın 22 Temmuz 1912'de teşkil ettiği kabinede Maliye nâzırı oldu. Bu görevi yanında Posta ve Telgraf Nezâreti'ne vekillik yaptı. Maliye nâzırlığı 29 Ekim 1912'de oluşturulan Kıbrıslı Kâmil Paşa kabinesinde de sürdü. Bu görevde iken 23 Ocak 1913'te vuku bulan Bâbîâlî Baskını ile birlikte istifaya mecbur kaldı. İtilâfçı veya Ahrarcı olarak tanındığı için yeni hükümet tarafından takibata mâruz kaldı. Ancak kendisinin her iki muhalif hareketle ilgisinin olmadığı anlaşıncı Dahiliye Nâzırı Reşid Bey'le birlikte beş gün tutuklu kaldıktan sonra Paris'e oğullarının yanına gitmesi şartıyla salıverildi. Paris'te yedi ay kaldı. Dönüşünde İttihat ve Terakî döneminde geri planda kaldı, herhangi bir görev almadı.

Mondros Mütarekesi'nden sonra oluşturulan Ahmed İzzet Paşa kabinesinin istifasını müteakip 11 Kasım 1918'de Ahmed Tevfik Paşa tarafından kurulan yeni kabinede üçüncü defa Maliye nâzırı oldu. Ahmed Tevfik Paşa'nın 13 Ocak 1919'da tekrar kabine teşkiline memur edilmesi üzerine Maliye nâzırlığı yanında İâşe nâzırlığını da vekâleten yürütmekle görevlendirildi. İâşe Nezâreti'ni lağvettirecek yerine bir müdüriyet kurdurdu. Ardından sadrazam tarafından istifaya davet edilince 8 Mart 1919'da oluşturulan yeni kabinede yer almadı (Türk geldi, s. 184). Daha sonraki yıllarda herhangi bir devlet görevinde bulunmayan Abdurrahman Vefik Bey 15 Eylül 1956'da İstanbul Bakırköy'deki evinde vefat etti ve Bakırköy aile mezarlığına defnedildi.

Maliyede çok genç yaşlarda çalışmaya başlayarak nâzırlığa kadar yükselen Abdurrahman Vefik'in en önemli özelliklerinden biri nezâreti sırasında hiçbir şekilde borçlanmaya gitmemesi ve devletin bütçesini gelirine göre ayarlamasıdır. Ayrıca memuriyeti boyunca maliyeyi islah etme-

Abdurrahman
Vefik Sayın

ye çalışmıştır. Maliye ve iktisatla ilgili düşüncelerini zamanın çeşitli gazetelerinde yayımlanan makalelerinde ortaya koymuş, İttihat ve Terakî'ye muhalif olan *Mîzan* gazetesindeki makaleleri onun bir süre gözaltına alınmasına sebep olmuştur. Ayrıca avcılığa meraklı olduğu belirtilir.

Kırk yıla yakın memuriyet hayatında maliyeye dair birçok kanun, nizamnâme, talimatnâme, tarifnâme oluşturmuş, lâyiha-har hazırlamıştır. Bunlardan bazıları şunlardır: Me'mûrîn-i Mâliyye Nizamnâmesi, Tensik-i Kuyûd Nizamnâmesi ve Talimatnâmesi, Rûsûm-ı İstihlâkiyye Kanunları, Hayvanât-ı Ehliyye Nizamnâmesi, Şahsî Vergi ve Tarifnâmesi, Tahsil-i Emvâl Kanunu ve Nizamnâme ve Talimatnâmeleri, Âşâr ve Ağnâm Nizamnâmelerinin Tâdîlâtı, Mûsakafât Verâisi Kanunu ve Nizamnâme ve Talimatları, Emlâk-i Gayri Tasarruf ve Tahrîr ve Tahzîr Kanunu, Kıt'a-i İrâkiyye'den Arazinin Taksim ve İrvâsi ve Aşâirin İskânı Kanunları, Münâkasa ve Müzâyede Kanunları, Kefalet Kanunu, Demirbaş Eşya Kanunu, Harp Vergisi Kanunu, Me'mûrîne Buğday Zammı Kanunu, Duvar Kanunu, Temaşa Vergileri Kanunu (Pakalın, IV, 302). Abdurrahman Vefik, Maliye Mektebi hocalığı sırasında ders kitabı mahiyetinde iki eser meydana getirmiştir. Bunlardan ilki olan *Tekâlif Kavâidi* (I-II, 1328, 1330; İstanbul 1980) eski Osmanlı malî mevzuatı ve vergi sistemini ortaya koyması bakımından önemlidir. İkinci Maliye tarihi hakkında yaptığı bir derleme olan *Târîh-i Mâlî*'dir (İstanbul 1330; Ankara 2000). Bunların yanında *Mebâdî-i Ta'bîrât ve Islâhât-ı Mâliyye*, *Tensik-i Nukûd Şerhi*, *Resm-i Usûl Defteri*, *Ticaret Usul Defteri*, *Hesâb-ı Amelî*, *Erkâm-ı Ma'kûse*, *Kasîde-i Bürde Tercüme* ve *Şerhi* gibi eserlerinden de söz edilir (Çağatay, IX [1988], s. 182).

BİBLİYOGRAFYA :

Mufassal Osmanlı Tarihi, İstanbul 1963, VI, 3484; Mehmet Zeki Pakalın, *Maliye Teşkilâtı Ta-*

rihi (1442-1930), Ankara 1978, IV, 271-338; Ali Fuat Türk geldi, *Görüp İştiklerim*, Ankara 1987, s. 68, 78, 163, 183-184; Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, Ankara 1999, IV, 83-84; Sinan Kuneralp, *Son Dönem Osmanlı Erkân ve Ricali* (1839-1922), İstanbul 1999, s. 6, 7, 52; Lütfi Simavi, *Son Osmanlı Sarayında Gördüklerim*, İstanbul 2004, s. 336; *Takvîm-i Vekâyi'*, nr. 1203 (30 Şâban 1330 / 31 Temmuz 1328); nr. 1210 (7 Ramazan 1330 / 8 Ağustos 1328); nr. 1214 (13 Ramazan 1330 / 13 Ağustos 1328); nr. 1217 (16 Ramazan 1330 / 16 Ağustos 1328); nr. 1396 (1 Rebûlâhîr 1331 / 25 Şubat 1328); nr. 1397 (2 Rebûlâhîr 1331 / 26 Şubat 1328); [Refî Cevat] Ulunay, "Bir Asrın Ölümü", *Milliyet*, sy. 2277, İstanbul 18 Eylül 1956, s. 3; *Cumhuriyet*, sy. 11544, İstanbul 17 Eylül 1956, s. 1 ve devamı s. 3; Neşet Çağatay, "Son Osmanlı Maliye Nazırlarından Abdurrahman Vefik Sayın ve Eserleri (1857-1956)", *TTK Bildiriler*, IX (1988), II, 175-184.

MUSTAFA AYDIN

SAYMERÎ, Abbâd b. Süleyman

(bk. ABBÂD b. SÜLEYMAN es-SAYMERÎ).

SAYMERÎ, Hüseyin b. Ali

(الحسين بن علي الصيمري)

Ebû Abdillâh el-Hüseyin b. Ali
b. Muhammed es-Saymerî
(ö. 436/1045)

Hanefî fakihî.

351 (962) yılında Basra civarındaki Saymer'de doğdu. Hayatının büyük bir kısmını Bağdat'ta geçirdiği ve ilmi faaliyetlerini orada sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Fıkhta hocaları Cessâs'ın talebesi olan Ebû Bekir Muhammed b. Mûsâ el-Hârizmî ve Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Muhammed ed-Darîr el-Basrî'dir. Kendilerinden hadis aldığı kişiler arasında Muâfâ en-Nehrevânî, Ebû Hafs İbn Şâhin, Ebû Bekir İbn Şâzân ve Dârekutnî yer alır. Medâin kadılığıının ardından Bağdat'ın Kerh bölgesi kadılığına tayin edildi ve ölünceye kadar bu görevde kaldı. Bu dönemde Iraklı Hanefîler'in reisi durumuna geldi. Önceleri Cessâs'ın ve kendi hocası Hârizmî'nin ders verdiği Derbûabde Mescidi'nde, sonraları Bağdat'ın batı yakasındaki Derbûzzerrâdîn'de bir camide eğitim faaliyetlerine devam etti. Bir hac seyahati sırasında uğradığı Dimaşk'ta kaldığı günlerde kendisinden pek çok kimse hadis aldı. Tanınmış öğrencileri arasında Kâdîkudât Dâmegânî, Bağdat'taki ilk Hanefî medresesi Meşhedü Ebû Hanîfe'nin ilk müderrisi olan Ebû Tâhir İlyâs b. İbrâhim ed-Deylemî ve Hatîb el-Bağdâdî anılabilir. 21 Şevval 436'da (11 Mayıs 1045)

Derbüzzerrâdîn'de vefat etti ve orada defnedildi.

Saymerî'nin yaşadığı dönem, Hanefî mezhebinin ağırlık merkezinin Irak'tan Mâverâünnehir bölgesine kaydığı zamana rastlar. Bu sebeple Kudûrî istisna edilirse sonraki Hanefîler üzerinde o dönemin Mâverâünnehir Hanefîleri daha etkili olmuştur. Onun *Aḥbâru Ebî Ḥanîfe ve aşḥâbih* adlı eseri erken devir Hanefî tarihi açısından önemli bir kaynak durumundadır. Usule dair eseri, hem fıkıhla ilgili temel yaklaşımlarının hem de Irak ve Mâverâünnehir Hanefîleri arasındaki farklı bakış açılarının öğrenilmesine yardımcı olmaktadır. Iraklı Hanefîler'in ileri gelenlerinin benimsediği Mu'tezilî hüküm ve maslahat anlayışı Saymerî'nin usulünde de görülmektedir. Mükelleflerin fiilleri hakkında aklın bedîhî değer hükümlerinin bulunduğunu kabul eden Mu'tezile'nin kurduğu akıl-şeriat uygunluğu esasına dayalı nazarî sistemden kaynaklanan görüş ve ifadeler Saymerî'de de bulunmaktadır. Onun eserinde birkaç yerde tekrarladığı, "Kulların şer'î hükümlerle mükellef tutulması kendisindeki maslahat sebebiyle hasen olur" ve, "Teklif olunan hüküm kendisinde mükellefin maslahatı bulunduğu için hak olur" (*Kitâb Masâil al-Hilâf*, s. 168, 248, 253, 309, 325) şeklindeki ifadeleri Mu'tezile'nin maslahat anlayışını yansıtmaktadır. Bir başka yerde aklî tahrîmden (el-hazrû'l-aklî) bahsetmesi ve bu hükmün sem'î bir delille değişebileceğini söylemesi (a.g.e., s. 10), hazr ve ibâha bahsinde Basra Mu'tezilesi gibi ibâha görüşünü benimsemesi, aklın bir mâni bulunmadıkça ibâha hükmünün gerektirdiğini, zulüm ve yalanın kulu-huna delâlet ettiğini belirtmesi (a.g.e., s. 336-339) Mu'tezilî hüküm anlayışının etkisini ortaya koyan görüşleridir. Saymerî eserinde meseleleri delillendirmede söz konusu aklî hüküm ve maslahat çerçevesini kullanmaktadır. 417 (1026) yılında Mu'tezile mezhebinden döndürüldüğüne dair rivayet ve kendisinden altı ay kadar önce vefat eden Mu'tezile kelâmcısı Ebû'l-Hüseyin el-Basrî'nin cenaze namazını kıldırması da onun bu mezhebe temayülünün göstermektedir.

Eserleri. 1. *Şerḥu Muḥtaşari't-Taḥâvî*. Eserin günümüze ulaşmış olduğu bilinmemekte, İbn Kutluboğa birkaç cilt olduğunu belirtmektedir. 2. *Kitâbü Mesâ'il-lî'l-hilâf fî uşûlî'l-fıkh*. Cessâs'ın *Fuṣûlû* ile birlikte erken dönem Irak Hanefîleri'nden günümüze ulaşan iki usul kitabından

biridir. İşlenen konular, terimler, benim-senen görüşler ve delillendirme açısından bu eserle Cessâs'ın eseri arasında sıkı bir bağlantı vardır. Saymerî, hilâf üslûbu içerisinde 133 usul meselesini ele aldığı eserinde genellikle Kerhî ve Cessâs çizgisine bağlı kalmıştır. Söz konusu iki âlimin kendi aralarında veya başka Hanefîler'le ihtilâflı oldukları konularda ikisinden birinin görüşünü benimsemiştir. Ancak eserde fıkıh usulünün deliller, lafızlar, kıyas, ictihad gibi bütün temel konuları kapsamlı biçimde ele alınmamakta, yalnız her konu-yla ilgili önemli meseleler işlenmektedir. En çok kıyasla ilgili meseleler üzerinde durulmuştur. Eser Râşid b. Ali el-Hây tarafından yüksek lisans tezi olarak (1405 [1985], *Câmiatü'l-İmâm Muhammed b. Suûd el-İslâmiyye*, Riyad) ve Abdülvâhid Cehdânî tarafından doktora tezi olarak tahkik edilmiştir (Cehdânî'nin doktora tezinin ikinci kısmını oluşturmaktadır; bk. *Kitâb Masâil al-Hilâf*, bk. bibl.). 3. *Aḥbâru Ebî Ḥanîfe ve aşḥâbih*. Günümüze ulaşan ilk Hanefî tabakat kitabı olup 404 (1014) yılında tamamlanmıştır. Erken dönem Irak çevresi Hanefî fakihleri hakkında çok önemli bir kaynak olan ve daha sonraki birçok tabakat kitabı için referans teşkil eden eser IV. (X.) yüzyıl sonuna kadar yaşayan Hanefîler'i ele almaktadır (Haydarâbâd 1965, 1974; Beyrut 1976).

BİBLİYOGRAFYA :

Hüseyin b. Ali es-Saymerî, *Aḥbâru Ebî Ḥanîfe ve aşḥâbih*, Beyrut 1976, s. 167, 168; a.mlf., *Kitâb Masâil al-Hilâf fî Uşûl al-Fıkh: Les problèmes de divergences en méthodologie juridique de Husayn b. 'Alî al-Saymarî* (nşr. Abdelouahad Jahdani, doktora tezi, 1991), Université de Provence-Aix-Marseille; Cessâs, *el-Fuṣûl fî'l-uşûl* (nşr. Uceyl Câsim en-Neşemî), İstanbul 1414/1994; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, VIII, 78-79; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* (Amrî), XIV, 264-267; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam* (Atâ), XV, 176, 293, 300; Zehebî, *A'lâmü'n-nûbelâ*, XVII, 615-616; Kureşî, *el-Cevâhirü'l-muḍıyye*, II, 116-118; İbn Kutluboğa, *Tâcû't-terâcim fî men şannefe mine'l-Hanefiyye* (nşr. İbrâhîm Sâlih), Beyrut 1412/1992, s. 93-94; Leknevî, *el-Fevâ'idü'l-behiyye* (nşr. Ahmed ez-Za'bî), Beyrut 1418/1998, s. 115; G. Makdisi, *Ibn 'Aqîl et la résurgence de l'Islam traditionaliste au XIe siècle (Ve siècle de l'hégire)*, Damas 1963, s. 166-168; Sezgin, *GAŞ*, s. 411; Tuncay Başoğlu, *Hicrî Beşinci Asır Fıkıh Üslûlî Eserlerinde İlet Tartışmaları* (doktora tezi, 2001), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 15, 17, 149, 178, 183, 186; a.mlf., "Saymerî'nin Üslûlî ve Usûl Görüşleri Hakkında Bazı Tesbitler", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sy. 2, Konya 2003, s. 273-274; Nurit Tsafir, "Semi Hanafis and Hanafi Biographical Sources", *St.I*, LXXXIV (1996), s. 74-75.

TUNCAY BAŞOĞLU

SAYRAFÎ

(الصيرفي)

Ebû'l-Hasen Ali b. Bündâr es-Sayrafi
(ö. 359/969-70)

Horasanlı zâhid ve sûfî.

Hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Bazı kaynaklarda nisbesi "Sûfî" şeklinde kayıtlıdır. Muahhar kaynaklardan *Baḥrû'l-velâye*'de adı yanlış olarak Ali b. Hüseyin el-Pendârî şeklinde yazılmıştır (Süleyman Şeyhî, s. 139). Muhtemelen âlim sûfilerden Bündâr b. Hüseyin eş-Şîrâzî'nin oğludur. Sayrafi, Horasan bölgesindeki şehirleri, Irak, Suriye ve Mısır'ı dolaşarak sûfilerinin sohbetlerine katıldı. Nişâbur'da Ebû Osman el-Hîrî ve Mahfûz b. Mahmûd'un, Semerkant'ta Muhammed b. Fazl el-Belhî'nin, Belh'te Muhammed b. Hâmid'in, Cûzcân'da Ebû Ali el-Cûzcânî'nin, Rey'de Yûsuf b. Hüseyin er-Râzî'nin, Bağdat'ta Cüneyd-i Bağdâdî, Ruveym b. Ahmed, Semnûn b. Hamza, İbn Atâ ve Ebû Muhammed el-Cerîrî'nin, Şam'da Tâhir el-Makdisî, İbnü'l-Cellâ ve Ebû Amr ed-Dimaşkî'nin, Mısır'da Ebû Bekir el-Mısrî, Ebû Bekir ez-Zekkâk ve Rûzbârî'nin sohbetlerinde onlardan istifade etti. Sayrafi, sırf Cüneyd-i Bağdâdî'nin sohbetlerine katıldığı için buna imkân bulamayan İbn Haffî'in kendisine saygı gösterdiğini belirtmektedir (Sülemî, s. 501-504).

Hücvîrî'nin "pîrlerin piri" diye andığı Sayrafi'nin (*Keşfü'l-mahcûb*, s. 95) bazı sözleri oğlu Muhammed tarafından rivayet edilmiştir. Tasavvufu "her şeyi Hak'tan ve Hakk'a ait olarak görmek, zâhir ve bâtında halkı görmemek" şeklinde tanımlayan Sayrafi dünyada sıkıntısız hayatın mümkün olmadığını, hevâ ile Hakk'a ulaşamayacağını, dünya ve âhiretten vazgeçmeden Hakk'ın bulunamayacağını vurgulamış, halkla fazla haşır neşir olmanın zararlarına işaret etmiştir. Öte yandan oğluna, "Evlâdım! Sakın insanlarla ihtilâfa düşme, Allah'ın kul olarak kabul ettiği bir kimseyi kardeş olarak kabul etmekten çekinme" dediği rivayet edilir. Tevazua büyük önem veren Sayrafi ilk defa gördüğü bir üstadın hemen elini öper ve ardından yürümeyi tercih ederdi. Namaz kılarken üzerinde bulunan elbiseyi halk ile görüşeceği zaman daha iyisiyle değiştirmekten hoşlanmaz, "Allah'ın huzuruna çıkmanın edebi budur" derdi. Sayrafi ayrıca hadis riva-yetinde bulunmuş ve güvenilir bir râvi kabul edilmiştir. Hadis aldığı kimseler arasında hadis hâfızı İbn Cevsâ da vardır. Süle-